

میزان رعایت استانداردهای ایزو ۷۱۴۴ و عناصر تحقیق در پایان‌نامه‌های دانشکده‌های

دانشگاه علوم پزشکی کرمان بین سال ۸۳-۷۸

فروغه منتجب^{۱*}، زهرا عطایی^۲، حسین صافی‌زاده^۳

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، عضو مرکز تحقیقات بیماری‌های دهان و دندان دانشگاه علوم پزشکی، کرمان، ایران

۲. متخصص بیماری‌های دهان، دانشیار گروه بیماری‌های دهان دانشکده دندان پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی، کرمان، ایران

۳. دکترای تخصصی پزشکی اجتماعی، استادیار گروه پزشکی اجتماعی دانشکده پزشکی افضلی‌پور، دانشگاه علوم پزشکی، کرمان، ایران

• دریافت مقاله: ۸۶/۱۱/۱۶ • پذیرش مقاله: ۸۷/۷/۱۷

زمینه و هدف: رعایت استانداردهای بین‌المللی و عناصر تحقیق در نگارش پایان‌نامه‌ها علاوه بر این‌که باعث می‌شود نتایج پژوهش به زبان علمی و به‌طور واضح بیان شود هم‌چنین سبب تسهیل در امر نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی و هموار شدن راه استفاده از آن‌ها در بانک‌های اطلاعاتی می‌شود. این مطالعه با هدف بررسی میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در پایان‌نامه‌های دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی کرمان در طی سال‌های ۸۳-۱۳۷۸ انجام گرفت.

روش کار: در این مطالعه مقطعی ۶۰۲ پایان‌نامه در رشته‌های دکترای عمومی پزشکی، دندان‌پزشکی، داروسازی و کارشناسی ارشد پرستاری مورد بررسی قرار گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها چک لیست بود.

یافته‌ها: نتایج نشان داد در مجموع رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق طی سال‌های مورد بررسی روند صعودی داشتند. میانگین رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در بخش‌های "منابع و مأخذ" (۹۰/۸۱ درصد)، "یافته‌ها" (۷۷/۸۷ درصد) و تصاویر، جداول و نمودارها" (۷۷/۲۹ درصد) بیشتر از سایر بخش‌ها و در بخش‌های "بررسی متون" (۴۸/۴ درصد)، "طرح تحقیق" (۵۰/۲ درصد) و "چکیده" (۵۵/۱۸ درصد)، کمتر از سایر بخش‌ها بود. میانگین نمره میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در پایان‌نامه‌های رشته پرستاری (۷۰/۹ درصد) بیش از سه رشته دیگر بود.

نتیجه‌گیری: گرچه رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در پایان‌نامه‌ها روند صعودی داشته است ولی در مجموع از وضعیت مطلوبی برخوردار نبوده است. جهت یک‌دستی و استاندارد شدن پایان‌نامه‌ها پیشنهاد می‌شود که پیروی از استانداردهای بین‌المللی به‌صورت اجباری در آمده تا پایان‌نامه‌های داخلی علاوه بر بهبود کیفیت، از نظر بین‌المللی هم قابل استفاده و استناد شوند.

کلید واژه‌ها: پایان‌نامه، استانداردهای ایزو ۷۱۴۴، عناصر تحقیق

* نویسنده مسؤل: دانشکده دندان‌پزشکی، خیابان شفا، بلوار جمهوری اسلامی، کرمان، ایران

مقدمه

بخش مهمی از ارزش دانشگاه‌ها را مجموعه فعالیت‌های پژوهشی آنها تشکیل می‌دهد که از جمله این فعالیت‌ها، پایان‌نامه‌ها، مقالات، کتب و سایر انتشارات می‌باشند. یک پایان‌نامه، معرف خوبی از توانایی‌های علمی، مهارت‌های تجربی و توانایی شخصی برای پژوهش، پیرامون یک موضوع مشخص است. بنابراین ارائه یک پایان‌نامه مناسب می‌تواند سرآغازی برای پیشبرد پژوهش در دانشگاه‌ها باشد.

ضرورت آگاهی پژوهشگران از زبان و بیان علمی متناسب با پژوهش ایجاب می‌کند که به‌عنوان گام نخست، پژوهشگر از شیوه ارائه یافته‌های خود در قالبی مقبول و مطلوب آگاهی داشته باشد، زیرا سهمی که شیوه برقراری ارتباط درست در ارائه ثمرات و نتایج پژوهش‌ها دارد مربوط به پایه‌ای است که نمی‌توان آن را کم اهمیت تلقی نمود (۱).

پایان‌نامه‌ها از جمله محصولات پژوهشی هستند که نه تنها اعتماد به نفس، ابتکار، میل به پژوهش و کنجکاوی علمی را در دانشجو پویایی می‌بخشد، بلکه وی را با تازه‌ترین و آخرین دستاوردهای علمی و پژوهشی نیز آشنا می‌سازد. با توجه به اهمیت پایان‌نامه‌ها، لزوم پیروی آنها از یک روش استاندارد برای استفاده مناسب ضروری به نظر می‌رسد. همچنین در صورت استفاده از یک الگوی خاص و استاندارد، امکان استفاده و استناد را در سطح بین‌المللی افزایش می‌دهد.

از بین پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترای دانشگاه کروواسی، به ترتیب ۱۴ و ۳۴ درصد آنها در مجلاتی که در مدلاین ایندکس شده، انتشار یافته و اکثریت آنها در مجلات بین‌المللی به چاپ رسیده است (۲). در انگلیس نیز از بین پایان‌نامه‌ها نیمی در مجلات بین‌المللی به چاپ رسیده‌اند (۳). این در حالی است که در ایران در مطالعه‌ای مشخص شده تنها ۱۰ درصد پایان‌نامه‌ها در مجلات فارسی و کمتر از ۱۰ درصد در مجلات خارجی چاپ شده‌اند (۴). با توجه به صرف وقت زیاد برای انجام امور تحقیقاتی پایان‌نامه از سوی دانشجویان، در مطالعه‌ای یکی از مهمترین دلایل این مشکلات،

عدم آشنایی دانشجویان با رعایت اصول نگارش پایان‌نامه گزارش شده (۵)، به ویژه آن که رعایت اصول نگارش و ساختار علمی در یک پژوهش از نظر مجامع بین‌المللی و مجلات معتبر الزامی است. مثلاً تا سال ۱۹۹۷ بیش از ۵۰۰ مجله پزشکی معتبر در سرتاسر جهان (از جمله Lancet و JAMA) رعایت استانداردها را الزامی کرده‌اند (۶).

دو روش متفاوت پایان‌نامه نویسی برای دانشجویان پزشکی در اکثر کشورهای اروپایی و آمریکایی وجود دارد. در روش اول که در انگلیس، آمریکا و بعضی کشورهای اروپایی دیگر به کار می‌رود، نوشتن پایان‌نامه داوطلبانه است و فقط کمتر از ۱۰ درصد دانشجویان رشته پزشکی پایان‌نامه را مهم‌تر از فارغ‌التحصیلی می‌دانند در حالی که در آلمان و چند کشور دیگر شرط لازم برای دریافت درجه "دکترای پزشکی" نوشتن پایان‌نامه و انجام کار تحقیقی است. این تحقیق اجباری در سیستم آموزشی، بر نتایج امتحان پایان دوره دانشجویان، افزایش قضاوت علمی آنان، نوشتن مقالات پژوهشی و چاپ آنها در مجلات داخلی و خارجی تأثیر زیادی دارد و همچنین استاندارد کردن روش‌های مختلف پایان‌نامه نویسی در کشورهای مختلف برای پیشرفت و وحدت علمی جهان لازم است (۷).

اهمیت پژوهش درباره رعایت روابط یک دست در پایان‌نامه‌ها از آنجا روشن می‌شود که گاه در بعضی دانشگاه‌ها ساعت‌ها وقت صرف می‌شود تا آیین‌نامه‌ای تفسیر شود و تعارض و تناقض بخش‌های مربوط به پایان‌نامه نویسی اصلاح شود و یا این که فقدان استاندارد معتبر در تدوین پایان‌نامه موجب ناهماهنگی و تنوع روش‌های پایان‌نامه نویسی شده است که این امر دوباره کاری‌ها، عدم دسترسی به نتایج آخرین یافته‌ها و اتلاف وقت استفاده‌کننده‌های پایان‌نامه‌ها را به دنبال خواهد داشت (۷).

طی یک بررسی در یکی از دانشگاه‌های کشور مشخص شد که حدود ۱۷۰۰ نوع فرمت پایان‌نامه نویسی وجود دارد. اگر فرض بر این باشد که ۲۰ دانشگاه در کشور با ظرفیت حداقل

پایان‌نامه‌های ارائه شده در سطح کشور، که سالانه تعداد زیادی را شامل می‌شود، بازخورد ناچیزی به درون سیستم آموزشی و پژوهشی کشور داشته باشند. از طرف دیگر نظام واحدی جهت نمایه‌سازی و اطلاع‌رسانی در کشور در مورد پایان‌نامه‌ها وجود ندارد. نبود یک مرکز هدایت‌گر در سطح کلان و خرد موجب شده که هر دانشگاه این مشکل را به سبک و سیاق خود حل کرده و در نتیجه و ناهماهنگی زیادی در این راستا بوجود آید (۱۰).

روش کار

در این پژوهش مقطعی میزان رعایت استانداردهای ایزو ۷۱۴۴ و عناصر تحقیق در پایان‌نامه‌های دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی کرمان طی سال‌های ۷۸ تا ۸۳ مورد بررسی قرار گرفت. این پایان‌نامه‌ها شامل ۱) ۲۴۰ پایان‌نامه دکترای عمومی پزشکی (۲) ۱۶۴ پایان‌نامه دکترای عمومی دندانپزشکی (۳) ۱۵۲ پایان‌نامه دکترای عمومی داروسازی و (۴) ۴۶ پایان‌نامه کارشناسی ارشد پرستاری بود.

جهت جمع‌آوری داده‌ها از یک چک لیست که حاوی استانداردهای ایزو ۷۱۴۴، شامل ساختار و محتوا، صفحه عنوان، چکیده، طرح تحقیق، بررسی متون، روش بررسی، یافته‌ها و نتایج، تصاویر، جداول، بحث و پیشنهادات، ضمايم و منابع و مأخذ در زمینه نگارش پایان‌نامه‌ها و عناصر تحقیق بود استفاده شد (۱۱). با توجه به این واقعیت که قسمت‌های مختلف یک پایان‌نامه واجد ارزش وزنی متفاوتی می‌باشند و از آنجا که در اکثر مطالعات قبلی به استثنای مطالعه کلاهی و همکاران (۱۲)، ارزش وزنی قسمت‌های مختلف یک پایان‌نامه مورد توجه واقع نگردیده بود، در این تحقیق با استفاده از روش نظرخواهی از متخصصین امر، نسبت به وزن دهی قسمت‌های مختلف پایان‌نامه اقدام گردید. برای این منظور پرسش‌نامه‌ای با ۸ گزینه در ۴ قسمت تهیه گردید. میانگین وزن داده شده به قسمت‌های مختلف یک پایان‌نامه در جدول شماره ۱ درج شده است.

۳ دانشکده و هر دانشکده ۳ گروه تحصیلات تکمیلی وجود داشته باشد و هر یک فرمت خاصی برای تدوین پایان‌نامه داشته باشند، احتمال وجود ۱۸۰ نوع فرمت در این زمینه می‌رود. چنانچه دانشگاه‌های علوم پزشکی هم در نظر گرفته شوند، تعداد فرم‌ها افزایش خواهند یافت (۸). پراکندگی الگوها موجب عدم استفاده صحیح از پایان‌نامه‌ها و همچنین عدم احتمال بررسی آنها از نظر کمی و کیفی خواهد شد.

هدف از انجام این پژوهش بررسی میزان رعایت استانداردهای ایزو (استاندارد شماره ۷۱۴۴)، استانداردهای توصیه شده‌ای است که شامل: فرم فیزیکی، شماره‌گذاری بخش‌های اصلی و فرعی پایان‌نامه، شماره‌گذاری صفحات، بخش‌های پایان‌نامه، بخش مقدماتی، متن پایان‌نامه، حق مؤلف، غلط‌نامه، چکیده، پیش‌گفتار، فهرست مندرجات، فهرست تصاویر، جداول، واژه‌نامه، متن اصلی، مقدمه، یادداشت‌ها، تصاویر، منابع و مأخذ، ضمايم، نمایه و مواردی که در پایان‌نامه‌های فارسی باید رعایت شود، هستند که برای تدوین پایان‌نامه‌ها چه از نظر نگارش و چه از نظر محتوای مطلب، ارائه شده است (۹).

عناصر تحقیق اصول مدون پذیرفته شده‌ای هستند که به بررسی پایان‌نامه‌ها از نظر محتوا می‌پردازد. در این تحقیق پایان‌نامه‌های کلیه دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی کرمان با استانداردهای ایزو مقایسه و بر اساس عناصر تحقیق تعیین شده، ارزیابی شدند تا میزان رعایت این عناصر تعیین گردد و مشخص شود که وضعیت ارائه آنها چگونه است و تا چه اندازه اصول یکسان در آنها رعایت شده است و همچنین در چه مواردی و چقدر با این عناصر فاصله دارند تا زمینه‌ای برای پژوهش‌های بعدی در جهت یکسان‌سازی و استاندارد کردن پایان‌نامه‌ها فراهم شود. یکی از عوامل مؤثر در عدم کارایی پایان‌نامه‌ها و پایین بودن هزینه-اثربخشی آنها فقدان یک نظام مدیریت ناظر در جهت تدوین آیین‌نامه‌ای یکسان برای نگارش پایان‌نامه‌ها در سطح کشور و دانشگاه‌ها می‌باشد. نبودن استراتژی واحد در مورد تدوین پایان‌نامه‌ها موجب شده است

یافته‌ها

در این پژوهش به‌طور کلی تعداد ۶۰۲ پایان‌نامه در چهار دانشکده دانشگاه علوم پزشکی کرمان در سال‌های ۸۳-۷۸ مورد بررسی قرار گرفت.

بر اساس آزمون آنالیز واریانس یک طرفه مشاهده شد که میانگین میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در بخش‌های: منابع و مآخذ، (۹۰/۸۱ درصد)، "یافته‌ها" (۷۷/۸۷ درصد) و "تصاویر، جداول، و نمودارها" (۷۷/۲۹ درصد)، بیشتر از سایر بخش‌ها بود. در بخش "بررسی متون" (۴۸/۴ درصد) کمترین میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق وجود داشت (جدول ۲).

جدول ۱: میانگین وزن داده شده به قسمت‌های

مختلف پایان‌نامه توسط اساتید روش تحقیق

بخش‌های پایان‌نامه	میانگین
مقدماتی	۸/۵
طرح تحقیق	۱۳/۵
بررسی متون	۱۴
روش کار	۱۸
یافته‌ها و نتایج	۱۶
بحث و پیشنهادات	۱۵
منابع و مآخذ	۹
انتهاپی	۶

برای تحلیل اطلاعات با بررسی هر پایان‌نامه به مواردی از استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق که در پایان‌نامه رعایت شده بود امتیاز یک و مواردی که رعایت نشده بود امتیاز صفر تعلق گرفت و رعایت برخی موارد که در بعضی پایان‌نامه‌ها ضرورت نداشت با گزینه سفید یعنی "موردی ندارد" مشخص شد. سپس در تحلیل‌های نهایی "موردی ندارد" از تحلیل حذف گردید با توجه به این امتیازدهی و این واقعیت که قسمت‌های مختلف یک پایان‌نامه واجد ارزش وزنی متفاوتی می‌باشند و از آنجا که در اکثر مطالعات مشابه انجام شده ارزش وزنی قسمت‌های مختلف یک پایان‌نامه مورد توجه قرار گرفته است. لذا با استفاده از روش نظرخواهی از متخصصین امر نسبت به وزن‌دهی قسمت‌های مختلف پایان‌نامه با توجه به اهمیت آن بخش اقدام گردید و امتیازدهی به صورتی بود که مجموع نمرات کل بخش‌های پایان‌نامه بر مبنای صد محاسبه گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نرم‌افزار SPSS.V.11.5 و با استفاده از آمار توصیفی شامل جداول توزیع فراوانی، توزیع نسبت، محاسبه شاخص‌های مرکزی و پراکندگی و ارائه نمودارها و آنالیز واریانس یک‌طرفه صورت گرفت در کلیه آزمون‌ها $P \leq 0/05$ به عنوان سطح معنی‌دار در نظر گرفته شد.

جدول ۲: میانگین میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر

تحقیق در بخش‌ها و کل پایان‌نامه‌های مورد بررسی

عنوان	میانگین	انحراف معیار
ساختار و محتوا	۵۴/۳۲	۵/۲۱
صفحه عنوان	۶۳/۴۵	۶/۰۴
چکیده	۵۵/۱۸	۱۶/۱۸
طرح تحقیق	۵۰/۲	۱۵/۹۶
بررسی متون	۴۸/۴	۱۲/۷۰
روش بررسی	۶۰/۳۲	۱۳/۱۰
یافته‌ها	۷۷/۸۷	۳۸/۶۱
تصاویر، جداول، نمودار	۷۷/۲۹	۱۳/۰۴
بحث	۶۳/۷۲	۱۵/۸۲
رعایت موارد فارسی	۶۹/۴۹	۱۹/۱۶
منابع و مآخذ	۹۰/۸۱	۱۰/۸۹

کمترین میانگین میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق به ترتیب مربوط به پایان‌نامه‌های پزشکی (۵۲/۷۱ درصد)، دندان‌پزشکی (۵۹/۵ درصد)، داروسازی (۵۷/۶ درصد) و پرستاری (۷۰/۹ درصد) بوده است، بنابراین بیشترین

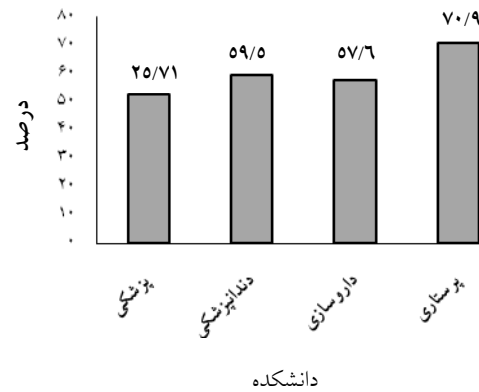
بحث و نتیجه‌گیری

باتوجه به نتایج بدست آمده، بیشترین درصد نمره مربوط به بخش منابع و ماخذ (۹۰/۸۱) بود. در نتایج تحقیق کربلا آقایی سال ۱۳۷۵ که به بررسی میزان رعایت استانداردهای بین‌المللی ایزو در پایان‌نامه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در سال‌های ۷۴-۱۳۶۶ پرداخته بود، آمده است میان بخش‌های مطرح پایان‌نامه نویسی، استانداردها در بخش‌های "عنوان"، "ترکیب‌بندی"، "بدنه اصلی" و "فهرست مندرجات" بیشتر از سایر قسمت‌ها رعایت شده است. همچنین رعایت این استانداردها در پایان‌نامه‌ها طی سال‌های یاد شده روند صعودی داشته است (۱۳).

بر اساس نتایج، کمترین میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در بخش بررسی متون (۴/۸۸ درصد) بود. در پژوهشی که توسط آصف‌زاده و کلاتری بر روی پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی قزوین در سال ۷۷ انجام شده، مشخص گردید که اکثر پایان‌نامه‌ها از الگوی یکسان در تدوین پیروی نمی‌کنند، روی جلد، توالی و ترتیب مطالب، حروف تایپ، صفحه‌پردازی، مآخذنویسی و روش تهیه جداول و نمودارها به صورت متنوع وجود دارد و بر حسب سلیقه و اطلاعات اساتید راهنما و مشاور و نگارنده پایان‌نامه متفاوت می‌باشد. همچنین از لحاظ محتوا اکثر پایان‌نامه‌ها از غنای روش‌شناسی تحقیق برخوردار نیستند و بر اساس یافته‌های این پژوهش، بیش از ۵۰ درصد از پایان‌نامه‌ها در رده بد و متوسط طبقه‌بندی شده‌اند (۱۴).

در این زمینه در پژوهش آصف‌زاده که بر روی پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی قزوین در سال ۷۷ انجام گرفته، مشخص گردیده است که ۶۱/۵ درصد فاقد بررسی متون، ۱۵/۲ درصد دارای "بررسی متون" ناقص و ۲۳/۴ درصد دارای "بررسی متون" نسبتاً قابل قبول بوده‌اند. این در حالی است که در پژوهش کلاهی و فرسار بر روی پایان‌نامه‌های دکترای عمومی پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور انجام گرفته است مشخص گردیده است که ۸۲ درصد حجم پایان‌نامه‌ها را

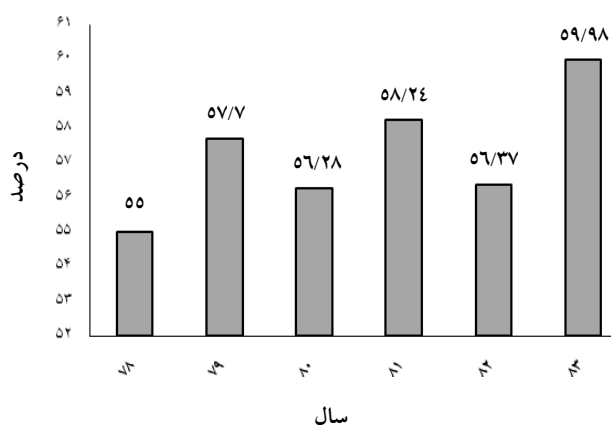
میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق مربوط به پایان‌نامه‌های رشته پرستاری می‌باشد (نمودار ۱).

نمودار ۱: میانگین رعایت بخش‌های استانداردهای

ایزو و عناصر تحقیق در کل پایان‌نامه‌های مورد بررسی

میانگین میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در پایان‌نامه‌های سال تحصیلی ۱۳۸۳ با (۵۹/۹۸ درصد) بیشتر از پایان‌نامه‌های دیگر سال‌های تحصیلی بوده و در مجموع رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق طی سال‌های مورد بررسی تقریباً روند صعودی داشتند (نمودار ۲).

نمودار ۲: میانگین میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در

پایان‌نامه‌ها به تفکیک سال تحصیلی

است و چنانچه باید به اهمیت و نقش چکیده در انتقال اطلاعات گزیده، توجهی نشده است. این امر می‌تواند به عدم آگاهی مؤلفین از اهمیت چکیده در انتقال سریع به خوانند و همچنین عدم استاندارد مکتوب و اجرای آن در پایان‌نامه‌های دانشگاهی کرمان باشد. در پژوهش منصور قناعی در سال ۷۷ در دانشگاه علوم پزشکی گیلان آمده است که ۹۵/۵ درصد از پایان‌نامه‌ها دارای چکیده بوده‌اند ولی به دلیل عدم تفکیک چکیده فارسی و انگلیسی نمی‌توان گفت که نتایجی بهتر یا بدتر از پایان‌نامه‌های مورد بررسی دانشگاه علوم پزشکی کرمان داشته است (۱۶).

در پژوهش حفیظی اردکانی که در سال ۷۸ با هدف تعیین میزان رعایت استانداردهای ایزو در تهیه چکیده پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه تهران در فاصله سال‌های ۷۶-۱۳۷۴ پرداخته بود، دانشکده علوم پزشکی وضعیت مطلوب‌تری در رعایت استانداردها داشته و در مجموع ۵۸/۶ درصد استانداردها در چکیده پایان‌نامه‌های دانشگاه‌ها رعایت شده بود (۱۷). همچنین در پژوهش علیرمضانی که در سال ۷۹ به بررسی پایان‌نامه‌های دکترای تخصصی دانشگاه علوم پزشکی کرمان پرداخته بود ۴۴/۴ درصد پایان‌نامه‌ها دارای چکیده و ۳۲/۳ درصد دارای چکیده ناتمام بوده‌اند (۶).

در بخش "بحث و نتیجه‌گیری" محقق بیشترین آزادی را جهت ارائه مطالب و ابراز عقیده در خصوص یافته‌های خود دارد. بحث در یک پایان‌نامه بایستی جایگاه تلافی اندیشه‌ها و دست‌آوردهای تحقیقاتی قبلی و نتایج کار جدید باشد تا از این طریق راهی جهت شناخت دقیق حقیقت که همان اهداف پژوهش است، حاصل شود (۱۸). از نظر "بحث و نتیجه‌گیری"، در اکثر پایان‌نامه‌های مورد بررسی این بخش فاقد بحث علمی یا حاوی تکرار نتایج بود که به فرم دیگری ارائه شده بود و به همین دلیل پژوهشگر نتوانسته بین اهداف پژوهش و نتایج به‌دست آمده از قسمت بحث ارتباط دقیق و روشنی برقرار کند و این نارسایی یعنی نبود بحث و استنتاج به‌ویژه از این جهت

"بررسی متون" تشکیل می‌داده است. این نویسندگان بیان می‌دارند، بدون شک این قسمت یکی از بی‌محتواترین بخش‌های پایان‌نامه‌ها بوده است. زیرا در اکثر این پایان‌نامه‌ها "بررسی متون" را مطالب بازنویسی شده از کتب و حداکثر چند مطلب قدیمی ترجمه شده از روی خلاصه شده‌های بانک‌های اطلاعاتی Medline تشکیل می‌داد، بدون آن‌که ارتباط چندانی با موضوع پایان‌نامه داشته باشد (۱۲). پژوهش برقی در سال ۸۶ در دانشگاه علوم پزشکی گلستان نشان داد "بررسی متون" بیشترین صفحات پایان‌نامه‌ها را به خود اختصاص داده ولی اکثر این صفحات شامل کپی‌برداری از کتب مرجع بوده و کمتر به بررسی مقالات و گزارشات پرداخته بودند. ۲/۷ درصد از پایان‌نامه‌ها از هیچ مقاله‌ای استفاده نکرده بودند و در پاره‌ای از موارد نیز با وجود این‌که از تعداد زیادی از مقالات و گزارشات استفاده شده، اما اکثر آنها به موضوع پایان‌نامه ارتباطی نداشتند و از نظر ساختاری نیز اشکالات زیادی داشتند. از علل این نقض می‌توان به عدم دسترسی دانشجویان به متن کامل بسیاری از مقالات و همچنین عدم توجه به اهمیت بررسی متون اشاره کرد (۱۵).

در بخش "بررسی متون" باید علاوه بر نام نویسنده، جامعه پژوهش، روش پژوهش و محل پژوهش و ... ذکر شود. گاهی اوقات محققان چون نمی‌توانند مطالعات کاملاً مرتبط با موضوع را بازیابی کنند به ذکر مطالبی جنبی اکتفا می‌کنند، در حالی که واضح است تفحص در مطالعات گذشته اساس و مبنای پژوهش است و هیچ چیز به اندازه مطالعه دقیق پیشینه‌ها نمی‌تواند پژوهشگر را از بصیرت علمی در زمینه مورد بررسی برخوردار کند.

بخش "چکیده" بیشترین توجه خوانندگان را به خود جلب می‌کند و فشرده‌ای از بیان مسأله، اهداف اصلی، روش بررسی، یافته‌ها، بحث و نتیجه‌گیری است. به‌طوری که در جدول شماره ۲ آمده است میانگین میزان رعایت این بخش (۵۵/۱۸ درصد) نشان دهنده آن است که اهمیت این بخش از نظر مسئولان پژوهش در گروه‌های مورد بررسی پوشیده مانده

استانداردهایی که کاملاً متناسب با نیازهای پژوهش پایان‌نامه‌های دانشجویی ما باشد.

در هر حال از آنجایی که استانداردهای ایزو جهت تدوین پایان‌نامه‌ها، توسط سازمان بین‌المللی استاندارد (ایزو) ارائه شده‌اند و در بردارنده اصولی برای نگارش همه بخش‌های پایان‌نامه در انواع پایان‌نامه‌ها می‌باشند، ماهیتی بین‌المللی داشته و معمولاً با گذشت زمان تغییر چندانی نمی‌کنند، مگر در مواردی که اصول تازه‌ای به آنها اضافه می‌شود. بنابراین هر کشوری می‌تواند با توجه به نیازهای فرهنگی و زبانی خود اصلاحاتی در آنها ایجاد کرده و آنها را به کار برده و گام مهمی در جهت تسهیل اشاعه و تبادل اطلاعات علمی و پژوهشی بردارد.

در پایان بر اساس یافته‌های پژوهش پیشنهادت زیر ارائه می‌شود:

۱- استادان راهنما به بخش‌های "چکیده"، "بررسی متون" و "بحث و نتیجه‌گیری" نظارت بیشتری داشته باشند.

۲- کارگاه‌های روش تحقیق جهت اساتید راهنما تشکیل شده و در آنها مسائل مربوط به رعایت اصول نگارش علمی و استانداردهای توصیه شده جهت تدوین پایان‌نامه‌ها مورد توجه قرار گیرد.

۳- استادان راهنما، علاوه بر نظارت منطقی بر محتوای پایان‌نامه‌ها، دانشجویان را به رعایت استانداردهای ملی در پایان‌نامه‌ها توصیه و راهنمایی کنند.

۴- پایان‌نامه‌های دانشگاه‌ها هر چند سال یکبار از نظر نقاط قوت و ضعف رعایت استانداردها و اصول نگارش علمی بررسی شود تا جهت تقویت نقاط و رفع موانع اقدامات لازم صورت گیرد.

سپاسگزاری

نویسندگان برخود لازم می‌دانند از سرکار خانم تهرانی رئیس کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد به پاس همکاری‌های صمیمانه ایشان تشکر و قدردانی نمایند.

که موجب هدر رفتن تلاش‌های پژوهشگر در سایر بخش‌های پژوهش شده است باید مورد توجه استادان و مسئولین قرار گیرد.

تعیین بخش‌هایی از پایان‌نامه که اصول نگارش علمی در آن رعایت شده است یکی از اهداف مورد نظر این پژوهش بود. دستیابی به پاسخ این پرسش از این جهت اهمیت دارد که در صورت مشخص شدن بخش‌هایی از پایان‌نامه‌ها که این اصول در آنها کمتر رعایت شده است می‌توان با برنامه‌ریزی و برگزاری کارگاه‌های روش تحقیق و جلب توجه در جهت رفع آنها اقدام کرد. در تحقیق حاضر تمام پایان‌نامه‌های مورد بررسی دارای متن اصلی بوده اما بخش‌های انتهایی یک پایان‌نامه که معمولاً در آن قسمت‌هایی چون، سوابق نویسندگان، چکیده انگلیسی و... آورده می‌شود در دانشکده دندانپزشکی ۸۹ درصد رعایت نشده بود.

با توجه به پیروی کشورهای خارجی از استانداردهای بین‌المللی، تحقیق مشابه خارجی جهت مقایسه میزان رعایت استانداردها وجود نداشت، مقایسه تحقیق حاضر با تحقیقات مشابه داخلی تفاوت‌ها و تشابهاتی را در برداشت که در مجموع با توجه به نبود دستورالعمل واحد و پیروی از آن این تفاوت‌ها و تشابهات را می‌توان به عدم آگاهی مؤلفین از اهمیت هر بخش و اعمال سلیقه‌های شخصی دانست. نتایج تحقیق کارگر در سال ۸۵ در دانشگاه علوم پزشکی کرمان نیز نشان داد که تنها در ۱۴/۱ درصد از پایان‌نامه‌ها دانشکده پزشکی این موارد رعایت شده بود. این امر احتمالاً می‌تواند نشان دهد اصولاً وجود یا عدم وجود چنین بخشی مورد تأکید اساتید مشاور و راهنما نیز نبوده است (۱۹).

در یک نگاه کلی بر اساس یافته‌های این پژوهش و نتایج دیگر پژوهش‌های انجام شده در این زمینه، می‌توان به این نتیجه رسید که میانگین میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در پایان‌نامه‌ها از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. در اینجا توجه به دو نکته ضرورت دارد: اول اهمیت رعایت دستورالعمل‌ها و ضوابط موجود و دوم اقدام برای تهیه

References

1. Stapleton P. Writing research papers: An easy guide for non-native-English speakers. Canberra: Australian Centre for International Agricultural Research; 1987.
2. Frkovic V, Skender T, Dojcaacute B, Bilić-Zulle L. Publishing scientific papers based on master's and PhD theses from a small scientific community: Case study of Croatian Medical Schools. *CMJ* 2003; 44 (1): 107-11.
3. Magnus JH, Tallan A. Medical curriculum. *Tidsskr nor Laegeforen* 1993; 133: 30-2.
4. Aminipour M, Ghasemi M. Evaluation of research proposals & Medical Students' theses of the Shahid Sadoughi Yazd University of Medical Sciences. *Journal of Shahid Sadoughi Yazd University of Medical Sciences and Health Services, Supplement* 1995; 3 (2): 76-9. [In Persian]
5. Davami M, Moeni L, Rafei M. Review of the principles of Medical graduate's theses writhing of Arak University of Medical Science during 1994-2000. *Rahavard-Danesh, Journal of Arak University of Medical Sciences* 2001; 16 (4): 23-31. [In Persian]
6. Aliramazani H. The comparative study of degree of Vancouver style & ISO standards in specialized doctoral theses of Kerman Medical Sciences University. Master's thesis. Tehran: Faculty of Management and Medical Information Science, Iran University of Medical Sciences; 2000: 43. [In Persian]
7. Curseifen C, Hanbas A. Should medical student do to research during their studies. *Medical Education* 1995; 29 (2): 245.
8. Fadai Araghi Gh. An analysis of principle of preparation ways of PhD & Master's theses. *Research & Planning of High Education Journal* 1995; 1: 76-110. [In Persian]
9. International Organization for Standardization. Documentation presentation of these and similar documents. Geneva: International Organization for Standardization; 1986: 679-84.
10. Sobhani A, Pourramazan M, Zaker Naghibi A. Considering of the principles of scientific writhing of medical students research's theses. *Medical Journal Gilan University of Medical Science* 1998; 7 (25, 26): 1-8. [In Persian]
11. International organization for standardization, About ISO 2002. Available From: URL: <http://www.iso.org/iso/>.
12. Kolahi AA, Farsar AR. Comparison of dissertation quality of Universities of Medical Science in Academic year 91-92 & 98-99. *Hakim Research Journal* 2003; 6 (2): 11-7. [In Persian]
13. Karbala Aghai Kamran M. Study the usage's rate of ISO standards in master's theses of medical informatics & librarianship Tehran National Universities during 87-95. Master's Thesis Medical Informatics & Librarianship, Management and Medical Information Science. Tehran: Faculty of Humanities Tarbiat Modares University; 1996. [In Persian]
14. Asefzadeh S, Kalantary Z. Study of Graduated student's theses of Ghazvin University of Medical Sciences. *Journal of Guilan University of Medical Sciences* 1998; 7 (25, 26): 16-22. [In Persian]
15. Borghei A, Rabie MR, Ester Abadi S, Abtahi A. Structure of medical dissertations in Golestan University of Medical Sciences (1996 to 2005). *SDME* 2007; 4 (2): 108-15. [In Persian]

16. Mansoor Ghanei F, Saghafi A. Study of Medical student's theses of Gilan University of Medical Sciences in a period of 5 years. Medical Journal Gilan University of Medical Science 1998; 7 (26, 27): 9-15. [In Persian]
17. Hafizi Ardekani M. The rate of standard rule's usage in preparation of Farsi abstract in master's theses of Tarbiat Modares & Tehran University between 95-97. Master's thesis. Tehran: Faculty of Humanities Tarbiat Moddares University; 1999: 75. [In Persian]
18. Irsamadi M, Chehrei A, Bagherzadeh A. Review of general medicine graduated student's theses in the first semester of academic year 1999, Iran Medical University of science considering principles of scientific Writhing. Journal of Iran University of Medical sciences 2002; 19 (32): 741-50. [In Persian]
19. Kargar Jahromi S. Shamsi Goshki R. Subject, Structure & rate of usage of principles of scientific writhing in dissertation of Kerman Medical University of science during 93-2003. Dissertation. Kerman: Faculty of Dentistry, Kerman University of Medical science and Health Services; 2006: 19. [In Persian]

Maintaining ISO 7144 Standards and Research Elements in Dissertations of Different Schools from 1999 to 2004, Kerman University of Medical Sciences

Forougeh Montajeb^{1}, Zahra Atai², Hosein Safizadeh³*

1. M.Sc. in Librarianship and Medical Informatics, Member of Oral and Dental Disease Research Center, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

2. Specialist in Oral diseases, Associate Professor of Oral Diseases Dept., School of Dentistry, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

3. Specialist in Community Medicine, Assistant Professor of Community Medicine Dept., School of Medicine, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

• Received: 05 Feb, 2008 • Accepted: 08 Oct, 2008

Background & Objective: Maintaining the international standards and research elements in dissertations leads to clearly showing the results in a scientific way. It also facilitates indexing, abstracting and easily using them in information sources. This study aimed to assess ISO 7144 standards and research elements in dissertations of different schools from 1999 to 2004 in Kerman University of Medical Sciences.

Methods: In this cross-sectional study, 602 dissertations in schools of medicine, dentistry, pharmacy and nursing (master's degree) were evaluated. Data was collected using a checklist.

Results: Results of this study showed that there was a general ascending trend in maintaining ISO standards and research elements in the dissertations. The mean rate of maintaining ISO standard and research elements in references (90.81%), results (77.87%), figures and tables (77.29%) were higher than the other parts. In literature review (48.4%), thesis statement (50.2%) and abstract (55.18%), it was lower than other parts. This score was the highest in the dissertations of the School of Nursing (70.9%) in comparison with the other three schools.

Conclusion: Our results suggest that although an ascending trend in maintaining ISO standards and research elements in the dissertations is met, but the general status is not satisfactory. Hence, it is suggested that maintaining international standards become obligatory so internal dissertations would be applicable and documented in international spectrum together with improvement in quality.

Key words: Dissertation, ISO 7144 Standards, Research elements

*Correspondence: School of Dentistry, Shafa St., Jomhuri Eslami Blvd., Kerman, Iran

• Tel: 0341-2119021

• Fax: 0341-2118073

• Email: montajeb@kmu.ac.ir